№ 75 ՄԱՑԻՍԻ 11 (23) 1878 ՄԱՑԻՍԻ 11 (23) № 75

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. Էջմիածնի ճեմարանը:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Շուշուց: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Իտալիա: Թիւրքիա:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ.—Տեղեկացոյց:—Բանասիրական: Արիւնի շուրջը:

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

III

Ս. Էջմիածնի ճեմարանը, ինչպէս ասացինք «Մշակի» անցեալ համարներում, մի բարձր աստուածաբանական հիմնարկութիւն չէ և եթէ լինէր էլ,—այդպիսի հիմնարկութիւն մեզ համար բոլորովին աւելորդ կը լինէր:

Ճեմարանը մի միջնակարգ ուսումնարան է, մի հասարակ սեմինարիա. այդ իրողութիւնը խոստովանվում է նորա վարչութիւնն էլ: Իսկ մի այդպիսի միջնակարգ ուսումնարան նոյնպէս մեզ համար աւելորդ է, քանի որ մենք ունենք մի քանի սեմինարիաներ, որտեղից աշակերտները աւարտելով, պէտք է մտնեն ճեմարանը և նորից սովորեն այն, ինչ որ նոքա արդէն սովորել են: Եթէ կը լինի ուսման ընթացքի մէջ զանազանութիւն, դա էլ շատ աննշան է:

Այդպիսով հայ մանուկները ոչ թէ միայն ապարդիւն ժամանակ են կորցնում, այլ մինչև անգամ նոքա բթանում են, չը գտնելով իրանց համար մտաւոր նոր սնունդ և միշտ մի և նոյնը կրկնելով....

Ուրեմն ի՞նչ պիտի դառնայ Էջմիածնի ճեմարանը: Նա նորա համար չէ հիմնած, որ ոչինչ մըտաւոր սնունդ չը տայ հայ մանուկներին, որ մի բոլորովին ապարդիւն հիմնարկութիւն լինի: Ազգը իր նուիրատուութիւնները նորա համար չէ գցել ճեմարանի գանձանակը, որ այնտեղ բթացնեն իր երեխաներին:

Ճեմարանի վարչութիւնը անցեալում կարող էր շատ սխալներ անել,—լինէին այդ սխալները գիտակցական, թէ անգիտակցական, դա մեզ համար մի և նոյն է, քանի որ ոյժ չունեցանք պահպանել նրան սխալներ անելուց,—իսկ այժմ, երբ այդ սխալները այդպէս ակներև են, հասկանալի են մինչև անգամ երեխաներին, մեր պարտքն է ցոյց տալ դրանց ուղղելու միջոցները, իսկ վարչութեան պարտականութիւնն է լսել մեր խորհուրդները, հետևել նրանց, քանի որ ինքն ազգը բացարձակ հաշիւ պահանջել չէ կարող....

Քանի որ ճեմարանը չէ կարող լինել մի բարձր աստուածաբանական հիմնարկութիւն և մի և նոյն ժամանակ այդպիսի հիմնարկութիւնը աւելորդ է, քանի որ նա իբրև միջնակարգ ուսումնարան նոյնպէս աւելորդ է, ճեմարանը կարող էր դառնալ մէկ օրինաւոր ուսուցչական սեմինարիա, մի այնպիսի հիմնարկութիւն, որ այժմ մեզ համար անհրաժեշտ է:

Ճշմարիտ է պէտք է խոստովանել, որ Վաղարշապատը իր դիրքով, իր օդով և այլն ուսուցչական սեմինարիայի համար բոլորովին յարմար չէ, բայց ի՞նչ պէտք է արած, երբ այնտեղ արդէն ահագին գումարներ ծախսվեցան, որոնցից պէտք է աշխատել օգուտ քաղել:

Ուսուցչական սեմինարիա պահելու համար Էջմիածինը ունի միջոցներ: Միայն ճեմարանի տարեկան եկամուտը մի ահագին գումար է, որ բոլորովին բաւական է ուսուցչական սեմինարիայի համար:

Այդ միտքը իրագործելը շատ հեշտ է: Բաւական է հրաւիրել մի զարգացած, օրինաւոր կրթութիւն ստացած մարդուն, այնպիսի մէկին, որ ծանօթ լինի Ռուսաստանի և Եւրոպայի մանկավարժական հիմնարկութիւնների հետ և նա ցոյց կը տայ թէ ի՞նչ պէտք է անել գործը աջողեցնելու և առաջ տանելու համար:

Ո՞վքեր են ճեմարանի ներկայ ուսուցիչները, ո՞րտեղ և ի՞նչ կրթութիւն են ստացել նոքա, որ կարողանան դասախօսել մինչև անգամ միջնակարգ ուսումնարանում: Ո՞վ էր ճեպեճեանը, ի՞նչ կրթութիւն է ստացել Ներսէս Սիմօնեանց և այն միւսը, որի ազգը չենք մտաբերում, որ տեսչի օգնականի և այլ ամենատեսակ պաշտօններ է կատարում: Ո՞վքեր են այդ աւելով հաւաքածները, որ կարողանան ոչ թէ Աստուածաբանական ճեմարան, կամ ուսուցչական սեմինարիա կառավարել, այլ մինչև անգամ կարողանան օրինաւոր դասատուութիւն անել

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐԻՒՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Շարունակութիւն և վերջ)

Նախագահը նշան արեց յանցաւորին, որ նա կարող է նստել: Նիստը յետաձգվեց: Չորս ժամից նորից սկսվեց: Խօսքը յանցաւորին էր պատկանում:

Յանցաւոր: Ահա այդպէս յայտնեցի ձեզ, բնակվում էի անտառում, երբ մի անգամ երեկոյեան —օգոստոսի 3-ին—ձեզ մօտ այս թիւը, անկասկած գրված կը լինի, օգոստոսի 3-ին, մի հրաշալի լուսնեակ գիշեր, մէկը բախեց դուռս: Մօտաւորապէս ժամի 10-ն էր: Իմ որջը բաղկացած էր չորս տախտակեայ պատից և առաստաղից: Թէ տանը լինէի, թէ թափառէի անտառում—դուռը միշտ բաց էր: Այսպէս բախեցին դուռս: Տարին երկու անգամ այսպիսի դէպք չէր պատահել. իմ վարմունքս չէր գրաւում հիւրերին. վերջին ժամանակներս մինչև անգամ սկսեցին ինձանից վախենալ:

Դուք հասկանում էք, որ ինձ համար բոլորը մէկ էր, կը գայ ինձ մօտ մարդ, թէ չէ, ոչ մէկից ոչ մի բան չէի սպասում և ոչ մէկից էլ չէի վախում... Այդ անգամ պառկած մութ տեղում, չոր թփերի վրա, ես մտածում էի զանազան բաներ, դրան ծեծելուց շուտ եկայ: Դրան ճեղքերից երևում էր լուսնի շողերի տակ մարդու ստուեր: Չը գիտեմ ինչի վեց տարուց յետոյ առաջին անգամ սիրտս սկսեց բաբախել: Յետոյ ճակատս սառը քրտինքով ծածկվեց, երբ ինձ շատ ծանօթ ձայնը կանչեց.

—Է՜յ, ո՞վ կայ այստեղ. ես կորցրել եմ ճանապարհը...

Այս Վեօվիլի մսագործ Կրիստօֆլի ձայնն էր:

Ես իսկոյն վերկացայ և սառած դէմ ընկայ պատին, զգում էի կարծես հէնց այս րօպէիս եմ յարութիւն առել ու դուրս եկել գերեզմանից: Ես կամեցայ մթութեան մէջ ծածկվել, անշարժ մնալ, բայց չը կարողացայ և ակամայ կանչեցի.

—Կրիստօֆլ, այդ դո՞ւք էք:

—Այս ի՞նչ դև ճանաչեց ինձ այստեղ, դէհ դուրս եկէք եթէ կամենում էք ձեզ պատասխանեմ:

Իմ բոլոր հակառակ զգացմունքներս տակն ու վրա էին լինում: Ես մի և նոյն ժամանակ զգում էի մեծ ուրախութիւն տեսնել այն մարդուն, որ իմ կեանքի ուրախ րօպէների պատճառ էր դարձել—մէկ էլ զգում էի մեծ սարսափ յանկարծ պատահել դէմ առ դէմ այն մարդու հետ որ իմ մէջ զարթեցրեց իմ բնական ամենավատ պղումները: Չուր էի ինքս ինձ հաւատացնում, որ նա ինձ անգիտակցաբար փչացրեց, բայց էլի մի ատելութիւն էր շարժվում սրտումս դէպի այդ մարդը: Քանի՜ անգամ իմ միայնակութեան ժամանակ անիծել եմ այդ մարդու իմ ողջ կեանքիս վրա ունեցած ներգործութիւնը:

Սկզբից ես յիշեցի նրա դէպի ինձ ունեցած միայն լաւ ցանկութիւնները և մեկնելով ձեռքս ասացի.

—Պէտք է իսկոյն յայտնեմ ձեզ, թէ ես ով եմ, եթէ ոչ, դուք ինձ ցերեկով էլ չէք ճանաչի. Թոյլ տուէք ինձ համբուրել ձեզ, ես ձեր հին աշակերտ Ժօրժ Պիդէնիէն եմ...Ձեր վաղեմի աշակերտը:

—Ուրեմն բոլորը, ինչ որ ասել են ինձ քեզ համար ուղիղ է—ասաց նա և մեկնելով ինձ իր ձեռքը գրկեց ինձ:

Երկար միջոց տևեց այդ գրկախառնութիւնը: Ինձ թւում էր որ այս մարդու ինձ գրկելը, որին չէի տեսել հօրս ու մօրս մահից յետոյ, յարութիւն տուեց իմ սիրելի ծերունիներիս և նրանց հետ էլ ուրախ անցեալին: Սիրտս կարծես նորից ուրախութիւն զգաց:

—Որքա՜ն ուրախ եմ, որ քեզ նորից տեսայ—ասաց մսագործը—երևի չնչին դէպքը չը բերեց ինձ այստեղ:

—Բայց դուք ինչպէ՞ս եկաք այստեղ այսպիսի ուշ ժամանակ:

—Տուն գնալիս ճանապարհս կորցրի, ահա արդէն երկու ժամ է որ թափառում եմ այս անտառում և չը պատահեցի ոչ մի կենդանի ոգու... բայց այժմ, այո, չեմ ափսոսում կորցրած ժամանակս, որովհետև գտայ քեզ: Ես այստեղ կանցկացնեմ գիշերը:

—Ո՜հ, չէ, դա անկարելի է...

—Անկարելի՜ է, ինչի՞:

—Ես չեմ կամենում, որ դուք մնաք այստեղ: Ես ձեզ ցոյց կը տամ մի ճանապարհ, որով երկու ժամից յետոյ կը հասնէք քաղաքը: Եւ ես էլ ձեզ կըկերակցեմ մի փոքր տեղ ու ճանապարհին էլ կը խօսենք...

—Բայց ինչ լաւ տանտէր ես, էլ չի ասվի: Պատուական ձևով ես ընդունում հիւրին, այն էլ ինձ նման հին բարեկամին... բայց կարելի է վախում ես թէ ինձ համար այստեղ անյարմար ննջարան կը լինի: Այդ մասին անհոգ եղի՛ր. ես ջարդված չիչերի վրա էլ մեռածի պէս կը քնեմ... մանաւանդ որ մենք ամբողջ գիշերվայ համար խօսակցութեան նիւթ ունենք:

—Մենք կը խօսենք ճանապարհին, ես չեմ կամենում որ դուք այստեղ մնաք գիշերը...

—Թո՛ղ այդպէս լինի, ես զօրով չեմ մնալ, եթէ դու այդպէս փառաւոր ձևով ես ընդունում քո հին բարեկամին—նրան՝ որ քեզ առողջ մարդ չինեց... դու իսկ և իսկ գայլ ես, սիրելի բարեկամ...

—Այդ անում եմ ձեզ համար, հաւատացէք ինձ... արտաքուստ մի՜ դատէք, կը սխալվէք տասն և ինչից քան անգամ... եթէ ձեզ ճանապարհ եմ գցում այստեղից՝ ձեր սէրիցն է:

—Է՞հ, եղբայր տեսնում եմ, որ ուղիղ են ասել, թէ դու համարեա բոլորովին խելագար ես... բայց ինչ փառաւոր կը քնէի այս չոր թփերի վրա... ի՞նչ պէտք է արած, որ չես թողնում, գնանք:

Եւ մենք ուղևորվեցինք. երբէք չէի թողնի որ այս մարդը քնէր իմ կողքին: Դուք հասկանում էք ինչի համար. ես ինձ վրա վստահ չէի: Այսքան տարի զսպելուց յետոյ՝ իմ քնած ճաշակներս նորից կարող էին զարթնել:

Ճանապարհին Կրիստօֆլը պատմեց ինձ Վեօվիլի վերջին նորութիւնները, որոնց թւում այն՝ թէ մի քանի ամիս առաջ Լիւրօտայի, ոստիկանական կարգապահի, քահանայի, շրջափակաւի և կառապանի սպանողներին բռնել են: Այս լսելով ես զարհուրեցի, աչքերս խառնվեցին, արիւնս գլուխս ընկաւ: Երբ բարձրացրի գլուխս՝ ինձ երևաց, որ լուսինը ծիրանի, արիւնոտ գոյն ունի:

—Ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ պատահեց քեզ... ասաց մսագործը ու մօտեցաւ որ ինձ բռնի:

—Մի մօտենաք—գոռացի ես,—չեմ կամենում, որ դուք ինձ մօտենաք... ինձ հետ ոչինչ

մի ծխական ուսումնարանում:

Հրաւիրում ենք այս հարցի վրա ում հարկն է նրանց ուշադրութիւնը: Առաջարկում ենք ամենից առաջ մաքրել ձեմարանը աւելորդ հաւաքածներից, քանդել բոլորովին նրա վարչական կազմակերպութիւնը և յետոյ նորից սարքել: Եթէ ոչ, ինչ կը լինի. ձեմարանը երբէք իր նպատակին չի հասնի. իսկ ճեպեճեանները ամեն տարի անպակաս կը լինեն և դրանց պատճառով վերջին դասատան աշակերտները անդադար կարտաքսվեն:

Մենք հաւատացած ենք, որ նորին վեհափառութիւնը ուշ կը դարձնի այս խնդրի վրա: Ներսէս V-դը մեզ տուեց միջնակարգ դպրոց. Գէորգ IV մեզ ուսուցչական սեմինարիա կը տայ:

Մենք ունենք այժմ թէ Անդրկովկասում, թէ Թիւրքաց Հայաստանում բազմաթիւ ծխական ուսումնարաններ, ունենք և միջնակարգ դպրոցներ, — և մի և նոյն ժամանակ չունենք ոչ մի դպրոց, որ ուսուցիչներ պատրաստէր այդ բազմաթիւ ուսումնարանների համար:

Վ. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

20-ին ապրիլի 1878 Թ.

Բաղդաւորը հեղինակներից նա է, որի գրվածները ենթարկվում են քննադատութեան, իսկ ամենաերջանիկը կարելի է համարել նրան, որի գրվածքը քննադատութենից յետ իրագործվում էլ է: Ես ինձ համարում եմ և բաղդաւոր և երջանիկ, որովհետև մերոնցից շատերը արժանացրին «Մշակի» մէջ տպված իմ յօդուածներին խիստ քննադատութեան, այլ և այժմ արդէն սկսել են այդ յօդուածներում յայտնած գաղտնի իրողութիւններ ի լոյս հանել: — Եւ սրա համար ես մատուցանում եմ իմ անկեղծ շնորհակալութիւնը նախ հայկական «Մշակին», որպէս ճշմարիտ և անաչառ թարգմանի, և երկրորդ պ. պ. շուշեցիներին, որոնք դատաստան անելու ընդունակութիւն ունենալով վերջապէս կիրառած ճշմարտութիւնների որոնման ետևից են այսօր:

Բայց քանի որ շուշեցիների մեծամասնութիւնը այս ընթացքն էր բռնած մի քանի պարոններ էլ, որոնք գիտեն միշտ ընդհանուրը մասնաւորեցնել և ամեն մի խօսք իրանց օգտին քաշել, բան ու գործ թողած կամենում էին գտնել ով է յօդուածագիրը. — ով է Մ. Կ....

Եւ այս զարմանալի չէ: Մեր պ. պ. Կեղտոտներն ու Գողիկները, Կլիկներն ու Պուլիկները, հենց որ «Մշակի» մէջ մի ընդհանուր տիպ են տեսնում, ուր երևում է և իրանց պատկերը, նախ իրանց հարց ու խնդրի տակ ձգելու փոխանակ, շուտ գրողի ետևից են ընկնում.... թէ ինչու. այդ շատ պարզ է: իմանալով Պօղոսն է գրողը թէ Պետրոսը, իսկոյն մանաւոր կիրքն են առաջ բերում...

— «Վա՛, նա ով է, ինչարած է...» ասում են մեր ամենագործ աղէքը:

Եւ այս դէպքում յաճախ տեսէք ինչ գեղեցիկ կատակերգութիւն է պատահում: Անցեալ օր, մի հոգաբարձու, որ ինչպէս 40 տարի պոլիցիական կեանք վարած մի ոմն, տեղեակ աշխարհիս ամեն խեր ու չարին, բռնել էր իմ ներկայութեամբ պ. Գ. Պ.-ին և երդվեցնում. «ասում են մուկը դու ես»-

— Ի՞նչպէս թէ մուկը. հարց է անում զարմացած պ. Գ. Պ.

«Մուկն էլի. էն որ «Մշակ» գազէթում բան ա տպում...»

— Ոչ, պարոն. Մ. Կ.-ես չեմ: Հազիւ հասկացրեց պարոնը.

«Բաս նա սատկելա...» փնթփնթալով հեռացաւ ուսումնարանի մեր պատկառելի հոգաբարձուն...

Այսպիսի պարոնների կարծիքը փարատելու համար արդարութիւն եմ համարում հրապարակապէս յայտնել որ Մ. Կ. սատկել (մեռել) չէ. Մ. Կ. ես եմ և ոչ այլ ոք:

Այս անգամ երկու միայն յիշելիք ունեմ, որոնցից մինը քան միւսը հարցասիրելի և ուշադրութեան արժանի է:

Առաջին. Անցեալ օր, ձայն ունեցող մի քանի իշխանաւոր անձինք հաղորդեցին, որ լսվում է թէ Ղարաբաղու թեմից հայ գաղթականների համար Արիստակէս վարդապետը ժողովել է բաւականին մեծ գումար (ինչպէս ասում են մօտ 4000 ր.) բայց մինչև այժմ այդ մասին լրագիրներում ոչ տպվել է նուիրատուների անունը և ոչ տեղեկութիւն տրվել. վերջում լուր է տարածվել թէ այդ գումարից ուղարկվել է Էջմիածին միայն 900 րուբլ: Այդ մասին մեծ վրդովմունք կայ: Շատերը պատրաստվում են եկող ամսին (մայիսին) խնդիրք մատուցանել պ. նահանգապետին: Իմ կարծիքով հայր սուրբը պէտք է ունենար ժողովրդած մատեան նուիրատուների համար և լաւ կը լինէր որ նա ժողովրդին, որ միակ տուրք տվողն է, չը գայթակղեցնելու և իր պարտքը սրբութեամբ կատարած լինելու համար շտապէր յայտնելու «Մշակի» կամ այլ թերթի մէջ մանրամասն տեղեկութիւններ, որպէս զի այսօր ինքը իզուր խօսք ու զրոյցի և ով գիտէ, այլ խայտառակութիւնների պատճառ չը դառնար... կարծում ենք որ նէ լինի յիշեալ վարդապետը, կը շտապի ուղղել իր սխալը:

Երկրորդ. Համաձայն Ղարաբաղու հայոց դպրոցի կանոնադրութեան (մաս Ա. գլուխ Ա. յօդ. 7-դ) արդէն նոյն դպրոցաց այժմեան մի քանի հոգաբարձուների եռամեայ (3 տարվայ) ժամանակամիջոցը լրանում է մայիսի 10-ին, որոնց մասին յոյս ունէինք թէ մեծ քաղաքավարութեամբ և դպրոցական գործին մեծ ծառայութիւն արած լինելով կը հեռանան ասպարիզից, տեղ տալով աւելի ընդունակներին: Բայց ինչպէս լսեցինք հաստատապէս, այդ պարոններից ոմանք իրանց պաշտօնի վրա նայում են որպէս եղտ ժառանգութեան վրա և ինչպէս մինչև այժմ, հակառակ կանոնադրութեան 4—5—6 տարի վարել են այդ պաշտօնը, այժմ էլ կամենում են շարունակել...

Ես ոչինչ չունեմ այն տեսակ պարոններին խորհուրդ տալու, որոնք ժողովրդի շահերին պաշտպան (?) են ընտրվում, իսկ յետոյ բռնանում են ժողովրդի կամքի վրա...

Մայիսի 10-ին, թէ ինչպէս կը վերջանայ այս հարցը, որ մի ուսումնարանի կենդանութեան հարց է, ես կը հաղորդեմ մանրամասն տեղեկութիւն

Մ. Կ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ խնդրում են յայտնել հետևեալը: Ապրիլի 30-ին ԹԻՖԼԻՍԻ Սօբրանիայի դահլիճում եղած երաժշտական առաւօտից որ տուած էր յօգուտ երկու թիֆլիսցի երիտասարդների, որոնք ուսանում են Ս. Պետերբուրգի գեղարուեստական Ակադէմիայում, գոյացաւ 277 րուբլ և 40 կոպ. արդիւնք, բաց հանելով ծախսերը: Տոմսակների ծախելուց գոյացաւ 371 ր. 50 կ., իսկ ծախսը այն է՝ իտալական օրկէստրի չորս երաժիշտների վարձը, աֆիշաների և տոմսակների տպելը, աթոռների վարձը, պիանօի և էստրադայի բերելը և տանելը ծառաների վարձը, — ընդամենը եղաւ 94 ր. 10 կոպէկ: Ուրեմն յօգուտ յիշեալ երկու ուսանողների մնաց զուտ արդիւնք՝ 277 ր. 40 կոպ.: Դահլիճը Սօբրանիայի կողմից ձրի տրվեցաւ:

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Քաղաքային Վարչութիւնը յայտնում է ընդհանուր գիտութեանը, որ գալու յունիս ամսի 1-ին, Վարչութեան ներկայութեամբ կը կատարվի աճուրդ, առանց կրկնաճուրդի, կապալով տալու համար Թիֆլիսի բանտի և Մետեխի ամրոցի համար վառելափայտ հայթայթելու գործը.

—

Եւրոպական լրագիրներում կարդում ենք մայիսի 3 ից (ապրիլի 21) հաղորդված հետևեալ հեռագիրը: «Իշխան Գօրչակօվի առողջական դրութիւնը վատացած է. կաթուածը ներգործեց երկու ոտների վրա: Տկարութիւնը աւելացաւ անքուն մնալու պատճառով. բժիշկները արգելում են իշխանին աշխատել: Հաւանական է որ պ. Վալուեվ յաջորդէ իշխան Գօրչակօվին իր պաշտօնի մէջ:»

—

Մեր ԹԻՖԼԻՍԻ բաժանորդներից ոմանք գանգատվում են մեր ծանօթներին, որ «Մշակը» կանոնաւոր կերպով չեն ստանում և իբր թէ անցնում է շատ անգամ երկու, երեք օր, մինչև որ ստանում են մեր լրագրի համարները: Մենք զարմանում ենք թէ նրանք չեն գանգատվում ուղղակի խմբագրատանը և բերանացի կամ նամակով չեն դիմում մի և նոյն օրը խմբագրութեան քարտուղարին: Խնդրում ենք, եթէ գանգատներ լինեն, ուղղակի դիմել խմբագրատանը:

—

Դարձեալ դիմում ենք մեր անցեալ տարվայ թէ Թիֆլիսեան և թէ գաւառական բաժանորդներին, խնդրելով նոցանից, որոնք չեն վճարել անցեալ տարվայ «Մշակի» տարեկան վարձը (7 րուբլ) շուտով հասցնել այդ փողը խմբագրութեանը: Նոյնպէս խնդրում ենք մեր բոլոր քաղաքների այս տարվայ բաժանորդներին, որոնք դեռ չեն վճարել «Մշակի» գինը (10 րուբլ) հասցնել իրանց պարտքը խմբագրութեանը:

—

ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ մեզ գրում են հետևեալը: «Այստեղի հայ ուսանողներից շատերը սաստիկ վրդոված են «Մշակից» իր թղթակիցներին տուած պրօգրամայի պատճառով. «Մենք վարձված թղթակիցներ չենք, ասում են ուսանողներից ոմանք, ուրեմն ինչ իրաւունք ունի «Մշակը» մեզ հրահանգներ տալ թէ ինչպէս պէտք է գրենք. մենք նրանից փող չենք ստանում, ուրեմն ինչպէս ուզում ենք, այնպէս էլ կը գրենք.»

չէ պատահել .. գնացէք ձեր ճանապարհով...

— Չէ, դու ճիշդ գժված ու կատաղած ես .. աւդարն դու չես կարող մի այլ տեղ բնակվել եթէ ոչ որջում, ինչպէս ապրում են վայրենի գազանները .. մարդկանց հետ քեզ ընկերանալը անհնար է...

Երկու րոպէի չափ մենք լուռ կանգնեցինք: Յետոյ հետաքրքրութիւնը ինձ պատեց և ես հարցրի.

— Ո՞ւմ են բռնել, ով է սպանողը...

— Դու նրան ճանաչում ես. նա քո առաջվայ սիրելիներից մէկն է. Անտիմ Լեբէգ, մեր նօտարի օգնականը.

— Նա... Անտիմը... մարդասպան... սուտ են խօսում նրանք, ով որ մեղադրում է նրան: Ամբողջ Վեօվիլլում Անտիմից աղնիւը չը կայ... բոլորը սուտ է. Անտիմը մարդասպան... ինչ արեցին այդ թշուառին:

— Այն, ինչ որ անում են բոլոր այդպիսիներին. սկզբից դրին բանտը... յետոյ քննութիւն արեցին... յետոյ դատեցին... գործը տևեց մինչև 6 ամիս: Բայց ապացոյցները այնպիսի ակներև էին...

— Ի՞նչ ապացոյցներ:

— Նախ որ Լիւրօտայի գրպանում գտան նամակ, ուր Անտիմը յայտնում է նրան, թէ կը գայ նրա մօտ տասն երկու ժամի կէսին.

— Դրանից ինչ դուրս եկաւ.

— Դրանից այն դուրս եկաւ, որ անպիտանը նրա մօտ էր այն ժամանակ, երբ պատահեց այդ անբաղդութիւնը.

— Մի՞թէ քիչ է պատահում, որ պատրաստվում ենք գնալ մէկի մօտ... և հէնց մեր մտադրութիւնը մնում է միայն մտադրութիւն:

— Անտիմը ինքն յանձն առաւ, որ գնացել է դէպի «Կապոյտ Աքաղաղը»: Միայն նա հաւատացնում է, որ դուռը կողպված էր, որ նա բախեց դուռն էլ, լուսամուտներն էլ. բայց պատասխան չեղաւ, չը նայելով որ սենեակում ճրագ էր վառվում: Այն ժամանակ՝ վախենալով զարթեցնել աղջկանը՝ — այսպէս էր պատմում — նա հեռացաւ. Գեղեցիկ հնարք:

— Բայց ինչի դա ճշմարիտ չէ կարող լինել.

— Որովհետև բանալին գտան ճանապարհին և դուռն էլ կողպված էր դրսի կողմից.

— Կարող էր միւս իսկական սպանողը կողպել, հեռանալու ժամանակ...

— Անտիմի կօշիկների տակ գտան արիւնի հետքեր.

— Դա էլ փառաւոր ապացոյց է. Լիւրօտայից այնքան արիւն է հոսել, որ սպանողը փախչելու ժամանակ կարող էր արիւնոտել ատինճանները... արիւնը այնպէս էր հոսում, որ սարսափելի էր նայել...

— Դու այդ որտեղից գիտես:

— Ե՞ս... ես ոչինչ առանձին բան չը գիտեմ... նոյնը գիտեմ, ինչ որ ուրիշները... բայց այստեղ կոյրն էլ կը տեսնի, որ այդ գործին Անտիմը ամենեւին մասնակից չէ: Լաւ են գտել աւաղակին... ինչ ասել կուզի, որ դանակ գործադրելը՝ բոլորի բանը չէ:

— Չէ, դու ինչպէս գիտես որ Լիւրօտայից այդքան շատ արիւն հոսեց. և ինչից ես այդպէս տաքանում... կարծես քեզ աւելի է յայտնի քան թէ որքան ասում ես: Եթէ այդպէս է, գնա, շուտով յայտնիր, եթէ ոչ քո կողմից անազնուութիւն կը լինի... Անտիմի գլուխը մի շաբաթից յետոյ կը կտրեն. Ուրեմն պէտք է շտապել:

— Ինձ... ոչինչ չէ յայտնի... ես գիտեմ նոյնը ինչ որ ուրիշները.

— Հապա ուղիղ նայիր երեսիս:

— Նայում եմ... ինչ դուրս եկաւ:

— Դու Անտիմի ամենամօտ ընկերն էիր.

— Ուղիղ է:

— Ի՞նչ պատճառով գնացիր անտառը և բնակվեցիր գայլի պէս:

— Այդ իմ գործն է: Ցաւում եմ որ պարտական չեմ ամենքին էլ պատմել իմ գործերս:

— Գիտես քեզ ինչ կասեմ: Եթէ իմանայի, որ դու Անտիմի հետ ես եղել, այդ ինձ բնաւ չէր զարմացնի:

— Շնորհակալ եմ... բայց քան թէ այդպէս բաների վրա խօսենք, աւելի լաւ է բաժանվենք միմեանցից.... Ահա ձեր ճանապարհը... Մնաք բարև... գնացէք շուտով, սա իմ վերջին ծառայութիւնն է, որ խնդրում եմ ձեզանից....

— Չէ, չեմ կարող այսպէս բաժանվել այն մարդուց, որին այնքան ժամանակ համարեա հայր եմ եղել... ես բարկացայ: Դու մարդասպան չես կարող լինել... ուրեմն տուր ձեռքդ:

— Ի՞նչի համար....

— Որ ինձ ուրախութիւն պատճառես:

— Յետոյ կերթաք....

— Չէ, ես կամենում եմ, որ ինձ մի փոքր տեղ էլ ճանապարհ դցես, այլապէս ես կը կարծեմ, որ դու իմ մի քանի բառերիս համար ինձանից նեղացած ես:

Ես բոլոր միջոցներ գործ դրի, որ բաժանվեմ նրանից: Բայց նա երդվում էր որ եթէ հետս չը գնամ՝ ետ կը դառնայ ինձ մօտ: Երբ բաղդը մէկին մահ է նշանակում, ոչ ոք նրան չէ կարող փրկել:

Ամենագեղեցիկ երեկոյ էր: Մենք առաջ էինք գնում. Բայց լուռ: Միր ամեն մէկի ուղեղում պտտվում էին հազարաւոր մտքեր: Մսագործը շտապեցրեց քայլերը: Որքան աշխատեցի, աչքերս չէին դադարում նրա ծածրակին նայելուց այն ժամանակ, երբ նա գնում էր իմ առաջին: Չը կարողացայ դարձնել նրանից այն տեղից, ուր — ներքի ինձ, ով Աստուած, — արդէն հինգ անգամ դանակ էի մխել:

— Դուք այդպէս իմ առաջից մի գնաք — յանկարծ գոռացի ես մի այնպիսի սուր ձայնով, որ նա ապշած կանգնեց, բայց իսկի հաւատացած լինելով, որ խելագարի հետ գործ ունի՝ լուռ կացաւ: Նա հանդարտ շարունակեց ճանապարհը և ինձ առաջարկեց սիգար: Ցուսալով ցրվել մտքերս ծխելով՝ չը մերժեցի: Նա հանեց գրպանից ծալովի դանակը, բաց արեց և կտրելով սիգարի ծայրը, տուեց ինձ նոյն գործի համար:

Ես պատահմունքներին չեմ հաւատում: Պէտք է մտածել, որ մսագործը հասել էր իր կեանքի սահմանին: Բաղդը ինձ ընտրեց գործակից: Կարելի է որ ես նրա բնութեանը դուր եկած էի, որ այսպիսի դէպքերի համար յատկապէս ինձ էր ընտրում:

Դանակը մնաց իմ ձեռքում: Լուսինը չէր դադարում շողալ սուր պողպատի վրա: Անմբաղդութիւնը կատարելագործելու համար մսագործը արագացրեց իր քայլերը ու ինձանից առաջ ընկաւ: Այս անգամ ցանկութիւնը սաստիկ ուժեղ էր: Հաւատացէք, որ միայն հերոսը կարող էր նրան ընդդիմանալ:

Բայց ես մի քանի րոպէ յետաձգեցի... մենք մտանք խորամուտը, ուր լուսնի շողերը չէին թափանցում: Շատ մութն էր: Ես կարող էի սխալ հարուածել: Երբ մենք դուրս եկանք այնտեղից և լուսինը նորից սկսեց լուսաւորել, Կրիստօվալն ասաց:

— Դանակս տուր: Այստեղ լաւ ճիւղեր կան:

Պէտք է խոստովանել, չարաչափ է թղթա-կիցը, որ Մոսկովեան հոդ ուսանողների մէջ «Մը-շակը» շատ քիչ համակրողներ ունի. նրբ որ տպվելուց «Մշակի» մէջ մեանուն համախի բո-վանդակութիւնը, որից երևում էր թէ թիֆլիս-ցիներից ոմանք սպառնում էին «Մշակի» խըմ-բագրին ծեծել, կամ սպանել, Մոսկովայի գանա-զան բարեկարգոյն զպրոցների ուսանողներից չորս հինգ մարդ ուզեցին մի համակրական նամակ ուղարկել «Մշակի» խմբագրին։ Այն ժամանակ մնացած ուսանողներից չասաբը յայտնեցին որ եթէ այն չորս հինգ մարդիկ այդ տեսակ բան կանեն, միացածներից չասաբը համարան ուղ-ղարկեամ մի նամակ կը տպագրեն և կը ա-պեն մի այլ հոյակապ լրագրում։ Ալինները սը-պառնալիքից երևի փախենալով, այլ ևս չը կա-տարեցին նրանց դիտաւորութիւնը»։

«Тифл. Вѣстн.» լրագրի խմբագիր. իշխան կոնստանտին Բէհբութօվ մայիսի 9-ին ճա-նապարհ ընկաւ դէպի Ս. Պետերբուրգ իր լրա-գրի դատաստանական գործերի պատճառով։ Լը-րագրի ժամանակաւոր խմբագիրը ընտրվեցաւ ակցիոնէրների քուէարկութեամբ՝ Պօղոս Իզմայ-լօվ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԻԱ

Հռոմից գրում են հետևեալը «Indépendance Belge» լրագրին։

«Մեր դիպլօմատիական շրջաններում շատ վստահութիւն չունեն թէ արևելեան հար-ցի վերաբերութեամբ նորից սկսված բանակ-ցութիւնները կաջողվեն։ Ընդհանրապէս կար-ծում են որ կօնգրէսը թէ հաւաքվի և թէ ոչ, դժուար կը լինի արևելեան հարցը վճռել առանց մի նոր պատերազմի։ Այդ մասին խօսում են թէ մի դաշնակցութիւն Իտալիայի, Անգլիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի մէջ կարելի կամ ցանկալի է։ Դժբաղդաբար, հասարակա-կան կարծիքը սառը և կասկածաւոր է վար-վում դէպի Անգլիան։ Ես չեմ հակառակվում նրանց այդ զգացումների օրինաւորութեանը։

«Կառավարութիւնը անորոշ դրութեան մէջ է երևում։ Իր գլխաւոր աշխատութիւնն է միշտ, որչափ կարելի է, չը միջամտել պա-տերազմին որ սպառնում է և ամեն ջանք անել նրան հեռացնելու համար։ Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը զգուշանում է միշտ դիպլօմատիական դաշնակցութիւններ կապե-լուց, թէպէտ մի քանիսը ասում են թէ ու-նեցել է այդպիսի դաշնակցութիւններ և մի քանիսն էլ խորհուրդ են տալիս Իտալիային որ ունենայ։ Մեր կաբինէտի ունեցած առա-ջին և հաստատուն նպատակը այն է որ խա-ղաղութիւնը պահպանվի. բայց պատերազմ եղած ժամանակ Իտալիան կը պահպանի չէ-զոքութիւնը որ իր համար պարտաւորու-թիւն է համարում։ Մնացածը Աստուածա-նից գիտցված գաղտնիք է։

«Նրանք որ մինչև այժմ յոյս ունէին թէ նոր պապը զիջողութիւններ կանի անհաշտ ֆանատիկոսներին, տեսան որ խաբվել են իրանց յոյսերի մէջ։ Կաթօլիկներին ոչ միայն թոյլատրում են, այլ և յորդորում են որ մասնակցեն քաղաքային ընտրութիւններին և գրել տան իրանց անունները ընտրողա-կան ցանկերում. եպիսկոպոսները սկսում են համաձայնվել քաղաքային իշխանութիւնների հետ և Վատիկանը ցոյց է տալիս խաղաղա-սիրական միտումներ ամեն բանի մէջ, թէ ներքին և թէ արտաքին գործերում։ Գիտէք արդէն որ Վատիկանը այս րոպէիս բանակ-ցութիւններ է անում Գերմանիայի և Ռու-սաստանի հետ, ինչպէս նաև Անգլիայի և Շվէյցարիայի հետ որ ժամանակով նրանց հետ ունեցած իր յարաբերութիւնները նորից հաստատվեն։ Բայց չը պէտք է բոլորովին վստահել Վատիկանի այժմեան քաղաքակա-նութեան վրա. այն խոնարհութիւնը և հը-լութիւնը որ ցոյց է տալիս կղերական դիպլօ-մատիան, ձգտում է դէպի պապական աթոռի ազդեցութեան և իրաւունքների վերահաս-տատութիւնը, ինչպէս Պիոս IX-ի քաղաքա-կանութիւնն էլ ձգտում էր դէպի այն, խիստ և հակառակվող միջոցներով։ Ուրեմն Լևոն XIII-ի մեղմութիւնը աւելի վտանգաւոր է ազատութեան համար քան թէ Պիոս IX-ի խստութիւնը։ Վերջին կօնկլավը գումարվելուց առաջ, Վատիկանի դրութիւնը պարզ և որոշ էր, Պիոս IX-ի բացարձակ հակառակու-թեամբ. բայց այսուհետև կը լինի անորոշ և ազատութեան թշնամիները միայն օգուտ կը քաղեն այդ անորոշ դրութենից որ Վատիկանի և նրա հետ յարաբերութիւնները դադարեց-րած տէրութիւնների մէջ բարեկամութեան նորից հաստատվելու հետևանքը կը լինի։ Ու-րեմն ցանկալի է որ տէրութիւնները բոլորովին սառը կերպով չը պատասխանեն Լևոն XIII-ի ցոյց տուած ցանկութիւններին, բայց մի և նոյն ժամանակ զգուշանան այն թակարթնե-րից որոնց կղերական հլութիւնը և խոնար-հութիւնը պատրաստում են։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Անհիմն է այն ենթադրութիւնը, գրում է «Нов. Вр.» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը, որ իբր թէ ասիական մահմետականները աւելի են սիրում Համիդին իր փաշաներով, քան Բօլ-գարիայի մահմետականները։ Աւելի հաւա-նական է հակառակը, որովհետև Բօլգա-րիայում փաշաները քրիստոնեաներին կողո-պտելով հարստանում են, իսկ Ասիայում անմիջապէս կողոպտում են իրանց ղուրանով եղբայրներին։ Այս հաւանական դատողու-թիւնը ստիպում է մեզ սաստիկ կասկածել Բաթումի քաղաքացիների սուլթանին երե-կվայ ներկայացրած ադրեսի իսկութեան մասին, որի մէջ իբր թէ նրանք յայտնում են ցանկութիւն միշտ մնալ Թիւրքիայի հը-պատակներ, նոյնպէս յայտնում են որ իրանք փող կը վճարեն Ռուսաստանին (sic) իրանց ազատութեան համար, բայց եթէ նա փող չէ վերցնի, այն ժամանակ վճռել են մեռ-նել քան թշնամու ձեռքն ընկնել։ Ես հա-մոզված եմ, որ ադրեսը անգլիացիներն են հեղինակել. այս ենթադրութիւնը հաստա-տվում է և մի քանի փաստերով։ Այսպէս, ադրեսի լուրը առաջին անգամ դուրս եկաւ «Levant Herald»-ի խմբագրութենից, յե-տոյ մի և նոյն լրագիրը այսօր ասում է, որ ադրէսը չէ ուղարկված Կ. Պօլիս, այլ բերել է Բաթումի պատգամաւորութիւնը։ Այն ինչ ես հաստատ գիտեմ, որ ադրէսը փոստայով ու-ղարկվեցաւ Կ. Պօլիս, և որ փոստան և ոչ թէ մէկ ուրիշը, յանձնեց այդ բանը Սադիկ-փաշային։ Հետևաբար, եթէ այժմ մի այդ-պիսի պատգամաւորութիւն կայ, նա ադրէ-սով Բաթումից չէ եկել, այլ կազմակերպված է Կ. Պօլսում, մի և նոյն միջոցով, ինչպէս և Լայարդին ներկայացրած մահմետականների և բօլգարների անցեալ պատգամաւորութիւն-ները։ Կ. Պօլսի մէջ ամեն տեսակ խառն ժո-ղովուրդ կայ և դժուար չէ Բաթումի կամ նրա շրջակաների չորս կամ հինգ բնիկներ գտնելը։ Ադրէսի նպատակը ակնյայտնի է. այն է ուշացնել նաւահանգստի մեզ տալը և միջոց տալ արտասահմանեան մամուլին աւե-լորդ անգամ խօսել ռուսաց երկիրներ տիրա-պետելու մասին։ Այնու ամենայնիւ սա շատ անախորժ փաստ է։ Կասեմ պարզապէս, որ ես չեմ կարող համաձայնվել ռուսաց անշար-ժութեան հետ, որը միջոց է տալիս մեր թշնամիներին մեզ ամեն տեսակ վնաս տալ. մի՞թէ մենք նոյնպէս չէինք կարող բաթում-ցիներից ադրէս կազմել և նրա հիման վրա մեզ պատկանեալ քաղաքը մտնել յաղթութեան և դաշնագրի իրաւունքով։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Կ. ՊՕԼԻՍ, 8/20 մայիսի։ Լօբանօվ-Ռօս-տօվսկի, ռուսաց գաղթականութեան անդամ-ների ընդունելու ժամանակ, յայտնեց յոյս, որ խաղաղութիւնը կը պահպանվի, մի և նոյն ժամանակ աւելացրեց, որ գործերի դը-րութիւնը դեռ ևս լարված է։

ԲԵՐԼԻՆ, 8/20 մայիսի։ Այսօր կոմս Շու-վալօվ ռուսաց դեսպանատանը խորհրդակ-ցում էր Բիւլօվի հետ, իսկ ժամը 11-ից կայսր Վիլհելմի մօտ երկար տեսակցութիւն ունեցաւ։

ԼՕՆԴՕՆ, 8/20 մայիսի։ «Times» լրագրին Բեռլինից հեռագրում են. այսօր այստեղ յոյս չեն դնում խաղաղութեան պահպանելու վրա։ Լօբանօվ-Ռօստօվսկի լաւ տպաւորութիւն գործեց։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 մայիսի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 97 ր. 62 կ., երկրորդ 95 ր. 25 կ., երրորդ 95 ր., չորրորդ 95 ր., ներքին առաջին փոխառութեան 5% տոմսակը արժէ 229 ր., երկրորդ 225 ր., արևելեան $94^3/_8$ ր., ոսկի 8 ր. 41 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ $23^5/_8$ պէնս, ռուսաց 100 ր. Գերմանիայի վրա 201 մարկ, Փարիզի վրա 247 Ֆր. 50 սանտիմ։ Տրամադրութիւնը հանգիստ է։

ՓԱՐԻԶ, 9/21 մայիսի։ Փարիզի ռուսաց հիւպատոս (կօնսուլ) պ. Կումանի ուղևորվեց դէպի Ս. Պետերբուրգ։ Կումանի ներկայ կը գտնվի կօնգրէսի նստերին, որպէս իշխան Գոր-չակօվի խորհրդական, կամ երկրորդ հաւա-տարմատար։

ԿԱԻՐՕ, 9/21 մայիսի։ Զօրս շոգենաւեր հնդկական զօրքերով մտան Սուէզի ջրանցքը, բայց շոգենաւերից մինը կանգնեցրած է կա-րանտին պահելու համար, որովհետև այդ շոգենաւի մէջ յայտնվեցաւ խօլէրայի երկու դէպք։

ՎԻԷՆՆԱ, 9/21 մայիսի։ «Polit. Corresp.» լրագրին գրում են Բուխարէստից, որ ռուսաց տասն և մէկերորդ զօրաբաժինը մեկնեցաւ դէպի Բօլգարիա։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 մայիսի։ Պարսից Շա-հը վաղը այստեղ կը հասնի։

Ես նրանցից կը չինեմ ճանապարհի համար ձե-ռափայտ.

Դա իմ հաշիւներիս մէջը չէր մտնում։

—Ինչո՞ւ դուք ներողութիւն կրէք, գոչեցի ես արագութեամբ վազելով դէպի ծառը, որին ցոյց էր տալի Կրիստօվալը. ճիւղ կտրելը—իմ գործն է։ Ես այս րոպէում կը չինեմ ձեզ համար մի ձեռնափայտ։

Բայց մի րոպէ չանցաւ, որովհետև չը նայե-լով իմ անհամբեր աշխատանքին, ես չինում էի շատ զգուշութեամբ. վախում էի որ դանակը չը բթանայ. ինչքի նա չը կտրվեց։ Համաձայնե-ցէք, որ եթէ բաղդը կամենար մազգործին ազատել, որի պատճառով ինձ դատում էք, նա դրա համար ունէր պատուական միջոց։ Երևումէ չը կամեցաւ... երբ կտրեցի ճիւղը, Կրիստօվալն ասաց ինձ.

—Շնորհակալ եմ, այժմ զուր է քո գալը. տու՛ր ինձ փայտը և բարի գիշեր. ճանապարհը ես տեսնում եմ... գնա տուն—կը յոգնես։

—Բաւական է, մի՞թէ այնպիսի գայլերը ինչ-պէս ես երկու ժամ գնալուց կը յոգնեն.... Դուք կրկին կը մոլորվէք, դա այս անտառում դժուար չէ։ Ես ձեզ կը տանեմ մինչև այնտեղ, ուր ճա-նապարհը բոլորովին երևում է. և բացի այդ, ես կամենում եմ այս փայտը մի լաւ իմ կամքի ուզածի նման չինեմ, որ ունենաք ձեզ մօտ իբրև յիշատակ ինձանից.

Ընչումը, նա դարձրեց դէպի ինձ մէջքը և չա-րունակեց գնալ։ Մի քանի րոպէից յետոյ... մի քանի րոպէից յետոյ նա արդէն տանը—միւս աշխարհումն էր։

—

Երբ նա գետին գլորվեց ես առաջին րոպէ-ներում ուրախանում էի... ձեզանից ոչինչ չեմ ծածկում... ինձ թւում էր թէ նրանից հանեցի իմ անցեալի վրէժը։ Ո՞վ խնդրեց նրանից, որ ինձ վերցնի իր մօտ և ամեն կողմից արիւնով չըր-ջապատի։ Ի՞նչու նա թոյլ չը տուեց ինձ մեռնել թոքացաւից, ինչպէս, ըստ երևոյթին, նշանա-կել էր ինձ բաղդը։ Ինչո՞ւ նա գնաց Աստուծուն հակառակ, որը կամենում էր որ ես երկար չապ-րեմ աշխարհումս։ Բայց այս երևակայելի ինք-նագոհութիւնը շուտով անցաւ։ Մեռնողի կրծքից դուրս թռչող ճիչը կտրատեց սիրտս. այս խօսը չէ անցել ոչ մի վայրկեան մինչև այժմ, նա պէտք է ողողվի արիւնով, մինչև որ բարե-հաճէք ինձ կացինով վարձատրել....

Դուրս եկաւ որ հարուածը սաստիկ չէր։ Թը-շուառ մազգործը մօտ քառորդ ժամ թաւալում էր արիւնի մէջ։ Նա դուրս էր տալի բռներով խոտը, կռծում հողը, չաղախվում իր արիւնի մէջ։ Թէ ինչպէս ես նայեցի այս բոլորի վրա և չը խելագարվեցի, ճշմարիտ, չը գիտեմ։ Վերջապէս նրան աջողվեց վերկենալ և դէմ ընկնել ծառին։ Ինձ երևում էր, որ նա ինձ կանչում էր, բայց մի և նոյն ժամանակ նրա փրփուրով ծածկված շրթունքները մնում էին անշարժ... սողալով մօ-տեցայ նրան.... Այն րոպէում, երբ երևացի նրա ոտների տակ, նա սարսափեց և նորից վայր ըն-կաւ։ Դուք հասկանում էք, որ իմ մի տեսքս սար-սափ էր ազդում նրա վրա։ Ես սկսեցի խնդրել նրանից ներողութիւն, ասացի հազարաւոր անմիտ բաներ... ա՜հ, դժբաղդ մարդ, որքա՜ն ցանկանում էի, որ ես լինեմ նրա տեղ։ Հանեցի թաշկինակս և սրբեցի նրա քրտինքը։ Այստեղ նա կախ ըն-կաւ ինձանից։ Պարզ է, որ նա կամենում էր մի բան ասել, բայց ուժ չունէր։ Մօտեցրի ականջ-ներս նրա շրթունքներին։ Արդեօք այս րոպէում նրա ձայնը լսեցի. խիղճս չէր արդեօք ինձ ա-սում, արդեօք սրա ձայնը չէր, որ ընդունեցի մեռնողի խօսքի տեղ. ճշմարիտ չեմ կարողա-նում ինձ հաշիւ տալ։ Միայն մի նախադասու-թիւն մնաց մտքիս մէջ. «Ցանձնվիր մարդկային արդարադատութեան ձեռքը, եթէ ոչ կը պատժէ քեզ Աստուծոյ արդարադատութիւնը։»

Ես բարձր ձայնով կարդացի մի քանի աղօթք-ներ և երբ դիակը սառեց, դրեցի նրան ուսե-րիս վրա։ Մինչև քաղաքը, ուր մտայ լուսաբա-ցին, ինձ հետ ուղեկցում էին իմ ծերունի ծնող-ներս։ Հայրս բռնած էր դիակի աջ կողմը, մայրս ձախ.... Դուք զգում էք գթաշարժութիւն, ձեզ թւում է թէ այսպիսի բաներ պատմել կարող է միայն խելագարվածը։ Մտածեցէք ինչպէս կա-մենաք, միայն ձեզանից խնդրում եմ բացատ-րէք. ինչպէս ես կարողացայ երեք ժամվայ ըն-թացքում առանց մէկի օգնութեան տանել ա-րիւնով չաղախված դին այնպիսի մի հեռաւորու-թիւն, որը դուք, քննիչի պահանջի համաձայն անցաք նժոյգ ձիաներ լծած կառքով մէկ ու կէս ժամում....

Քաղաքը դեռ քնած էր, երբ ես իմ բեռով հասայ ձեր տանը, պ. նախագահ։ Ես վեր դրի բեռս և բախեցի դուռը։ Բաւական երկար մի-ջոց բախեցի։ Ձեր ծառան շատ խոր է քնում։ Վերջապէս դուք ինքներդ դուրս նայեցիք լու-սամուտից և դեռ բոլորովին չը սթափված քնից, կանչեցիք։

—Այս ի՞նչ անասուն է այսպէս տարաժամ ծեծում դուռը, երբ դեռ բոլոր ազնիւ մարդիկ քնած են։

—Սա անասուն չէ, պ. նախագահ, պատաս-խանեցի ես, այլ մի մարդասպան, որը իրան հետ բերել է իր զոհի դիակը. նրա հրամանի համա-ձայն։ Ցամեցէք հագնվեցէք, միայն մի շտապէք. Ով որ եկել է իր համար էշաֆօտ խնդրելու, նա շատ չի շտապի. կարող է սպասել. կարող է սպասել։

Դուք ճչացիք յանկարծ և փակեցիք լուսա-մուտը։ Իսկոյն լսեցի աստիճանների վրա ձեր քայլերի ձայնը։ Կարծելով թէ գալիս էք ինձ բանտարկելու և գործ կազմելու ես չը մոռացայ վերջին անգամ համբուրել անբաղդ Կրիստօվա-լին—յետոյ սպասեցի։ Բայց դուք իջել էիք նրա համար որ աւելի ամուր փակէք դռները։ Բաղ-դաւորապէս տան մօտով անցնող մարդիկը շըր-ջապատեցին ինձ։

Ահա իմ բոլոր պատմութիւնը։ Եթէ այս ամե-նից յետոյ դուք ինձ մահվան չէք դատապարտի։ Ձեզ ոչինչով չէ կարելի հաճոյանալ։

—

Ցանցաւորը նստեց։ Դատաւորները գնացին խորհելու և տաս րոպէից յետոյ նրանցից աւագը ձեռքը սրտին դնելով կարդաց. «Աստուծու և մարդկանց առաջ դատաւորները ըստ խղճի և ըստ պատուի յայտնում են, որ յանցաւորը ան-մեղ է։»

Երբ մարդասպանը լսեց այս դատավճիռը, վեր կացաւ տեղից գունաթափված, ինչպէս մեռած և ողջ մարմնով դողդողալով դարձաւ դէպի դա-տաւորները այնպիսի ոճով ու խօսքերով, որ ստիպվեցան կապել նրա ձեռքը ու ոտքերը և տարան խելագարների տուն։ Այնտեղ նա նորե-րումս մեռաւ կատաղութենից։

Թարգմանութիւն Արամ Մելեանցի

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ—ԱՍԵՆԻԶԱՑԻՕՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԺՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐԸ ծաղիկ տարափոխիկ հիւանդութեան առաջն առնելու համար, հրաւիրում է իր բաժնի մէջ (Թիֆլիսի առաջին, երկրորդ, երրորդ և առանձին մասների) բնակիչներին որքան կարելի է շուտով կարել երեխաների ծաղիկը: Ծաղիկը պատուաստում են երեքշաբթի, ուրբաթ և կիրակի օրերը առաւօտեան ժամի 10-ից ծաղիկ պատուաստող հիմնարկութեան մէջ, որ գտնվում է Զավշալաձևսկայա փողոցում, զինուորական գիմնազիայի դիմացը: Բացի այդ առողջական առաջին բաժինը ունի ծաղիկ պատուաստող, որ ամեն օր ծնողների պահանջներին համեմատ ծաղիկ է պատուաստում տներում:

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ, որ ուսում է առել Փարիզում, ցանկանում է տալ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐ: Կարող է նոյնպէս ՌԵՊԵՏԻՏՕՐԻ ՊԱՇՏՕՆ վարել: Հասցէն կարելի է իմանալ «ՄՇԱԿԻ» Խմբագրատանը:

10—10

«ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ» խմբագրութիւնը պատիւ ունի ծանուցանել, որ ամսագրի նշանակած ժամանակին չը հրատարակվելը կախված էր մի քանի կարևոր և խմբագրութիւնից անկախ պատճառներից: Բայց խոստանում է առաջին համարը անպատճառ յունիսի 10-ին հանել. իսկ հետևեալները կանոնաւորապէս իւրաքանչիւր ամսի 10-ին:

Խմբագրութիւնը խնդրում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներից շտապելն ստորագրվել, որպէս զի կարելի լինի մօտաւորապէս որոշել տպագրվելի օրինակների թիւը, որը թղթի թանգութեան պատճառով գործիս մէջ մեծ նշանակութիւն ունի:

Աւելորդ չէ համարում յիշեցնել այն բաժանորդներին, որոնք լոկ նամակներով են ստորագրվել, սրանց բաժանորդագինը ուղարկելու, որ վճարը կանխիկ է: Առանց բաժանորդագինը ստանալու ամսագիրը ոչ ոքին չի ուղարկվի:

Խմբագիր Յակոբ Տէր-Յովհաննիսեան:

1878 մայիսի 5-ին.

Ներսիսեան Հայոց Ազգային—Հոգևոր դպրոցի աշակերտաց տարեկան հարցաքննութիւնը լինելու է հետևեալ կարգաւ:

Օրեր	Ամսաթիւ	Առարկաներ	Դասատուններ
	1878 Ապրիլի		
Շաբաթ	29	Կրօն, եկեղեցական պատմ. «սուրբ պատմ.»	I—VI.
»	»	Տօմար	V.
	մայիսի		
Երեքշաբթի	2	Հայոց լեզու	I—VI.
»	»	Պատմութիւն հայոց մատենագրութեան. .	VI.
Ուրբաթ	5	Ռուսաց լեզու	I—VI.
»	»	Ռուսաց պատմութիւն.	V.
Երկուշաբթի	8	Հայոց լեզու, ռուսաց լեզու, թուաբանութիւն .	Պատրաստական դասատուն
Չորեքշաբթի	10	Ֆրանսիացւոց լեզու	II—VI.
»	»	Մանկավարժութիւն	VI.
Ուրբաթ	12	Աշխարհագրութիւն	I—VI.
»	»	Ընդհանուր պատմութիւն	II—IV.
Չորեքշաբթի	17	Մատեմատիքա	I—VI.
»	»	Գծագրութիւն	II և III.
Շաբաթ	20	Բնագիտութիւն.	I—VI.
»	»	Ֆիզիքական աշխարհագրութիւն	IV և V.
»	»	Ֆիզիքա	V և VI.
Ուրբաթ	26	Ընդհանուր պատմութիւն	V և VI.
»	»	Հայոց պատմութիւն	IV, V և VI.
»	»	Պատմութիւն ընդհանուր մատենագրութեան	VI.
Շաբաթ	27	Գրութիւն, նկարչութիւն երգեցողութիւն .	

Հարցաքննութիւնը սկսվելու է առաւօտեան 8 ժամին. իսկ վերջաւորվելուցն ոչ կանուխ քան $12^1/_2$ ժամն միջօրէի:

Հոգաբարձու Մ. Դոլուխանեանց

Գործավար Բ. Ջալալեանց

МАГАЗИНЫ ОТДАЮТСЯ ВЪ НАЕМЪ

ПО ОЧЕНЬ ДЕШЕВЫМЪ ЦѢНАМЪ

ВЪ ГАЛЛЕРЕѢ АРЦРУНИ.

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵՈՒՄ

ԸՍՏ ԷԺԱՆ ԳՆԵՐՈՎ ՎԱՐՁՈՎ ԵՆ ՏՐՎՈՒՄ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ.

Կենդանիների հովանաւորութեան Թիֆլիսի ընկերութեան վարչութիւնը յայտնում է, որ վարչութեան կազմակերպութիւնը, ընդհանուր ժողովների վճիռներին համեմատ, այժմ հետևեալն է. նախագահ Ս. Ա. Տալիզին, փոխնախագահ Դ. Ի. Կիպիանի, վարչութեան անդամները՝ իշխան Դ. Գ. Զօրջաձէ, Մ. Ն. Գորսեվանով, և անդրկովկասեան մուֆտի Հաջի-Էֆենդի-Մուստաֆա-Էֆենդի-Զադէ: Վարչութեան փոխ անդամներ. Մ. Կ. Լօմիձէ, Ա. Ի. Տիմիրիազեվ, Ա. Ի. Շամխարով, գանձապահ Ա. Գ. Սերդէեվ, փոխ գանձապահ Գ. Ն. Իօսէլիանի, քարտուղար Ն. Ի. Մեչչերսկի, փոխ քարտուղար Ս. Ս. Ճչուկին:

ТИФЛИССКІЙ КОЖЕВЕННЫЙ ЗАВОДЪ

ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԿԱՇՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Տամօժէնինայա փողոցի վրա Յունաց եկեղեցու դիմաց տուն № 22

Պատիւ ունի յայտնելու պ. պ. վաճառականներին և սպառողներին, որ այդ գործարանում գործվում են և նորա մէջ միշտ մեծ քանակութեամբ գտնվում են ամեն տեսակ ԿԱՇԻՆԵՐ կօշիկների, թամբերի, կառքերի արուեստների համար և նոյնպէս հում կաշիներ:

Մեծ քանակութեամբ վաճառելը կատարվում է գործարանի կանտօրայում, որտեղ ընդունվում են և պատուէրներ: Մաս մաս ծախվում է Սիօնի մայր եկեղեցու դիմաց գտնվող մագազինում:

25—17 (2)

Շուտով հրատարակելու եմ իմ ժողոված «Անեկդոտները», որոնք պարունակում են իրանց մէջ շատ երևոյթներ ազգային ներկայ և անցեալ կեանքից:

Տպվելու են բաժանորդագրութեամբ. ամեն մի օրինակի գինը 50 կոպ. է: Թիֆլիսում բաժանորդ կարելի է գրվել պ. Զաքարիա Գրիգորեանցի գրավաճառանոցում:

3—3 Գ. Շերմազանեանց.

Երիտասարդ, որ գիտէ հաշուապահութիւն (բուղալտերիա) Հայերէն և Ռուսերէն լեզուներով, կամենում է տեղ գտնել, համաձայն է և քաղաքից դուրս ծառայելու, հասցէն կարելի է թողնել «Մշակի» խմբագրատանը:

2—3

ՄԱՅԻՍԻ 11. ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ ԹԻՖԼԻՍ 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Մայիսի 10-ին)

	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	60
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1550	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1300	—
Վիգրիշնի 5⁰/₀ առաջին փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի »	235	—
Մարսելի կուրսը 237—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա	10	67
Վենայի կուրսը աժէ 112 գլ.	121	—
Դուրեժի բարաթը . . .	5	90
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ. . . .	300	
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բրօյկու . .	8	30
» միւս տեսակը.	8	20
» չաքարաւազը .	6	—
» տրանզիտը. .	6	50
» մաքուր փճարած	12	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից. . .	8	—
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	—
Բուրդը Թուշի . . .	8	50
» Թարաքամի .	4	50
Ալիւր Շորագալու . .	2	—
» Երևանի. . . .	—	—
Գարին.	1	40
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	13	—
Մետաքս Նուխվայ . .	180	—
Կախեթունը. . . .	100	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	45	—
Ֆրիզոնը (լաւը) Ազուլեաց	50	—
Կոֆէն մոկօի. . . .	28	—
» լիվանի . . .	24	—
» մարտինիկօյինը	20	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները . . .	1	
Ռուսաստան .	2	
Աւստրիա . .	3	
Անգլիա. . . .	4	
Գերմանիա . .	2	88
Ֆրանսիա . . .	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վերայի վրա № 38)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30 — 50 րուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, $9^1/_2$ մինչև 11 ժամ առաւօտեան: Բժշկապետ Անանով:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րոպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլովօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րոպ.

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից . .	9. 21	5. 18
Գորի . . .	11. 58	9. 43
Միխայլովօ.	1. 29	11. 57
Բիօն . . .	6. 47	
Փօթի . . .	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից . .	9. 13	
Բիօն . . .	12. 13	
Միխայլովօ. .	5. 39	1 37
Գորի. . . .	7. 5	4 8
Թիֆլիս. . .	9. 31	7 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տոմսերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխեթ .	90	68	38
Գորի. . .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ.	5. 22	3. 92	2. 18
Բիօն. . .	9.	6. 75	3. 75
Փօթի . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փոստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փոստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր: Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը: Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր: Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի: Բելիկլիւչի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կոպ.
Բաց նամակը արժէ .	4
Ռուսաստան և Եւրոպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա	8
Պարսկաստան . . .	8
Հնդկաստան .	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ:

Երկուշաբթի. վերմիշէվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հիւանդութիւններ:

Երեքշաբթի. վերմիշէվ ներքին հ. Բէյեր աչքի հ. 9—11 ժամ. Ա. Բախուտով կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան:

Չորեքշաբթի. վերմիշէվ ներքին հ. Բակստ կրծքային և ջղային:

Հինգշաբթի. վերմիշէվ ներքին հ. Գավրոնսկիյ կանանց և մանկաբարձութեան. 9—10 ժամ, Բակստ վեներական և կաշու հ. Օբբէխտ ատամնացաւեր:

Ուրբաթ. վերմիշէվ ներքին հ. Բախուտով մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շաբաթ. վերմիշէվ ներքին հ. Բէյեր աչքերի հ. Բակստ կրծքային և ջղային հիւանդութիւններ:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ՇԱՄԱԽԻ. Ա. Ջ. Վիպասանութիւնը վատ չէ, միայն պէտք է շատ տեղեր սաստիկ փոփոխել: Մենք խնդրում ենք ձեզանից թոյլ տալ մեզ մշակել այդ վէպը: Եւրոպայում շատ անգամ այսպէս են անում՝ մինը գրում է, միւսը մշակում է, յետոյ երկու անունն էլ ստորագրվում են գրվածքի տակ: Այն մարդը որ յանձն կառնէ խմբագրութեան մէջ մշակել ձեր գրվածքը, բաւական գործ կունենայ: Դուք գիտելու շնորհ ունէք, յայտնում էք լաւ գաղափարներ, ամբողջ անցքը հետաքրքիր է և մեզ համար նշանակութիւն ունի, ընտանեկան կեանքից վերցրած լինելով, բայց վէպը մի քանի հոգեբանական թոյլ կողմեր ունի: Համաձայն էք որ այսպէս մշակվի և ձեր ու մշակողի անունով ստորագրվի: Սպասում ենք պատասխանի:

Дозволено Цензурою Мая 10 Тифлисъ 1878 г. Типографія Мартиросіанца Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ